

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

16 września 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Krzysztof Wesołowski (przewodniczący)

SSN Jacek Grela (sprawozdawca)

SSN Marcin Łochowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 16 września 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej R.Z. i T.Z.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 27 stycznia 2022 r., I ACa 613/21,

w sprawie z powództwa R.Z. i T.Z.

przeciwko Bank spółce akcyjnej

w W.

o zapłatę i ustalenie,

**1. uchyla zaskarżony wyrok w części, tj. w punkcie I co do
zarzutu zatrzymania i odsetek ustawowych za opóźnienie i w tym
zakresie oddala apelację pozwanego;**

**2. zasądza od Bank spółki akcyjnej w W. na rzecz R.Z. i T.Z. po
3200 (trzy tysiące dwieście) zł kosztów postępowania
kasacyjnego.**

Jacek Grela Krzysztof Wesołowski Marcin Łochowski

[S.J.]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 17 czerwca 2021 r. Sąd Okręgowy w Warszawie ustalił, że umowa kredytu hipotecznego z 30 października 2008 r. jest nieważna w całości, zasądził od Banku S.A. w W. na rzecz R.Z. i T.Z. po 468 540,20 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 26 października 2017 r. do dnia zapłaty oraz oddalił powództwo w pozostałym zakresie.

Wyrokiem z 27 stycznia 2022 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił ww. wyrok częściowo w ten sposób, że oddalił powództwo o zasądzenie odsetek ustawowych za opóźnienie od kwot w nim określonych za okres od 26 października 2017 r. do dnia zapłaty oraz w ten sposób, że zapłata przez pozwanego na rzecz powodów tych kwot nastąpi za jednoczesnym zaoferowaniem przez nich na rzecz pozwanego 1 337 801,70 zł oraz oddalił apelację pozwanego w pozostałej części.

Sąd drugiej instancji ustalił, że 30 października 2008 r. strony zawarły umowę kredytu, udzielonego w walucie wymienialnej, spłacanego w ratach annuitetowych, przy zmiennym oprocentowaniu. W dniu zawarcia umowy powodowie mieli zawartą umowę o rozdzielnosci majątkowej. 30 października 2008 r. bank wypłacił powodom 1 337 801,70 zł. Od 1 grudnia 2008 r. do 1 września 2017 r. powodowie uiścili tytułem rat kredytu łącznie 937 080,40 zł. Dokonywali spłaty ze wspólnych środków.

Pismem, odebranych przez bank 29 czerwca 2017 r., powodowie zgłosili reklamację wskazując na zawarte w umowie klauzule abuzywne oraz twierdząc, że jest ona nieważna. Pismem z 10 lipca 2017 r. bank rozpatrzył reklamację negatywnie. 18 września 2017 r. powodowie złożyli w banku pismo zawierające wezwanie do zapłaty 22 638,51 zł z tytułu prowizji oraz kwoty 937 080,40 zł z tytułu rat kapitałowo-odsetkowych.

Sąd Apelacyjny uznał, że brak było podstaw do przyjęcia, iż zawarta przez strony umowa kredytu jest bezwzględnie nieważna z uwagi na jej sprzeczność z przepisami prawa. Warunki z art. 69 ust. 1 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (dalej: „pr.bank.”) zostały w analizowanej umowie spełnione i choć zastosowanie mechanizmu waloryzacji mogło prowadzić do obciążenia strony

powodowej obowiązkiem zwrotu sum kapitału o innej wartości rynkowej od pierwotnie przekazanych do wykorzystania, to tego rodzaju rozwiązanie uznawano w judykaturze za dopuszczalne. Nie można również przyjąć, że umowa jest nieważna z uwagi na naruszenie art. 358 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym do 23 stycznia 2009 r. oraz wyrażonej w nim zasady walutowości, a także z powodu sprzeczności z przepisami ustawy Prawo dewizowe.

Sąd drugiej instancji podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że kwestionowane przez powodów klauzule dotyczące mechanizmu denominacji mają charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ k.c. Przedmiotem oceny w aspekcie naruszenia dobrych obyczajów i interesów konsumenta (art. 385¹ § 1 k.c.) powinna być klauzula ryzyka kursowego w znaczeniu szerokim, a więc te wszystkie postanowienia umowy, których elementem jest ryzyko kursowe. Nie można zgodzić się ze stanowiskiem, że usunięcie z umowy niedozwolonych postanowień określających zasady przeliczenia waluty krajowej na walutę denominacji kredytu, nie spowoduje upadku umowy, która nadal może być wykonywana przy zastosowaniu kursu średniego NBP franka szwajcarskiego na podstawie art. 358 § 2 k.c. Należy podkreślić, że skoro klauzule umowne, których elementem jest ryzyko kursowe określają główne świadczenia stron, to ich eliminacja z umowy musi prowadzić do jej upadku. Jej utrzymanie w pozostałym zakresie nie jest możliwe bez postanowień określających główne świadczenia stron. W konsekwencji, umowa kredytu jako nieważna (bezskuteczna) *ex lege* nie wiąże stron ze skutkiem *ex tunc*, co oznacza, że roszczenie powodów o zwrot spełnionego przez nich świadczenia w postaci spłaconych rat kredytu jest zasadne w świetle art. 410 k.c.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego słuszne okazały się zarzuty dotyczące kwestii przedawnienia oraz zarzut zatrzymania zgłoszony przez pozwanego. Sąd drugiej instancji podzielił pogląd, że umowa kredytu jest umową wzajemną. Roszczenie pozwanego, ze względu na które zgłosił zarzut zatrzymania, nie było przedawnione. Powołania zarzutu zatrzymania nie można także uznać za wyraz nadużycia prawa, gdyż stanowi realizację słusznych roszczeń wynikających ze skorzystania przez stronę powodową w sposób świadomy z ochrony konsumenckiej, której elementem było liczenie się z obowiązkiem zwrotu na rzecz pozwanego wypłaconego kapitału.

Powyższe orzeczenie zaskarżyli skargą kasacyjną powodowie, zarzucając naruszenie prawa materialnego, tj.:

1. art. 58 § 1 i 2 w zw. z art. 353¹ i art. 385¹ k.c. przez ich nieprawidłową wykładnię polegającą na bezpodstawnym stwierdzeniu, że ich argumenty co do niezgodności umowy z zasadami współżycia społecznego czy naturą stosunku prawnego wykreowanego umową kredytu powinny być kwalifikowane tylko przez pryzmat konsumenckiej ochrony i szczególnych przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych, a nie w oparciu o ogólne normy Kodeksu cywilnego;

2. art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i 2 pkt 2 pr.bank. przez ich nieprawidłową wykładnię polegającą na bezpodstawnym stwierdzeniu, że umowa będąca objęta sporem nie jest nieważna jako sprzeczna z ustawą;

3. art. 385¹ k.c. przez błędną wykładnię i bezzasadne uznanie, że do uznania danych postanowień za bezskuteczne względem konsumenta konieczne jest zakomunikowanie decyzji w tym zakresie przez złożenie przez niego oświadczenia co do świadomości skutków uznania takiego postanowienia, podczas gdy art. 385¹ k.c. nie uzależnia objęcia konsumenta ochroną od złożenia przez niego jakichkolwiek oświadczeń, w tym co do jego świadomości o skutkach przyznania mu takiej ochrony, a powód zarzut nieważności umowy podniósł w reklamacji z 27 czerwca 2017 r., który to następnie powtórzył w pozwie wskazując go jako podstawę swojego żądania (o zapłatę w związku z nieważnością umowy kredytu), by ostatecznie wnieść o ustalenie nieważności umowy w sentencji orzeczenia;

4. art. 385¹ k.c. przez błędną wykładnię i bezzasadne uznanie, że konsument może złożyć oświadczenie o świadomości skutków uznania postanowienia za niedozwolone dopiero po pouczeniu go o tych skutkach przez sąd;

5. art. 455 k.c. przez błędną wykładnię i bezzasadne uznanie, że o wymagalności świadczenia powoda można mówić dopiero od dnia podjęcia wiążącej decyzji co do braku sanowania niedozwolonej klauzuli, podczas gdy pozwany w opóźnieniu w obowiązku spełnienia świadczenia zwrotu nienależnego świadczenia pozostawał co najmniej od dnia złożenia pozwu, tj. od 26 października 2017 r.;

6. art. 481 § 1 k.c. przez błędną wykładnię i bezzasadne uznanie, że uprawnienie powodów do domagania się odsetek ustawowych za opóźnienie mogło powstać dopiero wraz ze złożeniem oświadczenia co do świadomości skutków nieważności umowy i braku wyrażenia zgody na dalsze obowiązywanie umowy z 19 października 2021 r., podczas gdy pozwany w opóźnieniu w obowiązku spełnienia świadczenia zwrotu nienależnego świadczenia pozostawał co najmniej od dnia złożenia pozwu, tj. od 26 października 2017 r.;

7. art. 69 pr.bank. w zw. z art. 487 § 2 k.c. przez przyjęcie, że umowa kredytu denominowanego jest umową wzajemną;

8. art. 120 § 1 w zw. z art. 455 w zw. z art. 117 § 2¹ k.c. przez jego nieprawidłową wykładnię i w konsekwencji przyjęcie, że termin przedawnienia roszczenia przedsiębiorcy może rozpocząć bieg dopiero od dnia złożenia przez konsumenta oświadczenia o znajomości skutków prawnych uznania umowy za nieważną;

9. art. 496 w zw. z art. 497 k.c. przez przyjęcie, że pozwany w niniejszej sprawie jest uprawniony do podniesienia zarzutu zatrzymania, podczas gdy umowa kredytu denominowanego nie jest umową wzajemną, a roszczenie pozwanego jest przedawnione;

10. art. 496 w zw. z art. 497 w zw. z art. 89 k.c. przez przyjęcie, że pozwany w niniejszej sprawie jest uprawniony do dokonania zatrzymania, mimo że oświadczenie o zatrzymaniu zostało podniesione przez niego warunkowo.

We wnioskach skarżący domagali się uchylecia wyroku w zaskarżonej części i orzeczenia co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji pozwanego, także w zakresie zgłoszonego zarzutu zatrzymania i odsetek ustawowych za opóźnienie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się uzasadniona.

Tytułem wstępu należy przypomnieć pewne ukształtowane już zasady w tzw. procesach frankowych. Otóż w judykaturze Sądu Najwyższego dominuje zapatrywanie, że klauzule kształtujące mechanizm indeksacji, zastrzeżone w umowie kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej (denominowanego

w walucie obcej), określają główne świadczenie kredytobiorcy (zob. np. wyrok SN z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20). Pogląd ten uwzględnia stanowisko Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, w orzecznictwie którego podkreśla się, że za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę (zob. wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Matei, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, Van Hove, pkt 33; z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 35). Za takie uznawane są zarówno klauzule indeksacyjne (waloryzacyjne), jak i postanowienia odnoszące się do ustalonego w walucie obcej mechanizmu waloryzacji świadczeń, które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy – konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (zob. wyroki TSUE: z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, pkt 68; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, Dziubak, pkt 44).

Sąd Najwyższy wyjaśnił już, że klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej przeliczenie zobowiązań stron w celu ustalenia wysokości ich świadczenia. Z kolei klauzula spreadowa nie ma racji bytu w umowie, w której nie zastosowano mechanizmu przeliczeniowego i wynikającego z niego narażenia konsumenta na ryzyko kursowe. W konsekwencji klauzule te składające się na przyjęty w umowach kredytu mechanizm przeliczeniowy są ze sobą ściśle powiązane, a ich rozszczępienie jest zabiegiem sztucznym (zob. wyroki SN: z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 24 czerwca 2022 r., II CSKP 10/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 902/22; z 28 października 2022 r., II CSKP 910/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22; z 8 marca 2023 r., II CSKP 1095/22; z 12 kwietnia 2023 r., II CSKP 1531/22; z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22; z 8 listopada 2023 r., II CSKP 2099/22).

Klauzule waloryzacyjne, które nie zostały wyrażone w umowie kredytu w sposób jasny i precyzyjny, podlegają badaniu pod kątem spełnienia przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c. Wymaganie wyrażenia warunku umownego prostym i zrozumiałym językiem nakazuje, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się ów warunek, a także, w zależności od przypadku, związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (zob. uzasadnienie postanowienia SN z 3 października 2024 r., I CSK 2639/24).

Sąd Najwyższy wyjaśnił też (zob. m.in. wyrok z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134), że postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych; kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku. Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na złotówki w chwili jego wypłaty, jak i przeliczenie odwrotne w chwili wymagalności poszczególnych spłacanych rat, służy określeniu wysokości świadczenia konsumenta. Takie postanowienia, które uprawniają bank do jednostronnego ustalenia kursów walut, są nietransparentne i pozostawiają pole do arbitralnego działania banku; obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz naruszają równorzędność stron. Są one niedopuszczalne, niezależnie od tego, czy swoboda przedsiębiorcy (banku) w ustaleniu kursu jest pełna, czy też w jakiś sposób ograniczona, np. w razie wprowadzenia możliwych maksymalnych odchyleń od kursu ustalanego z wykorzystaniem obiektywnych kryteriów.

Uznanie abuzywności postanowień kształtujących głównych świadczenia stron pociąga za sobą dalsze konsekwencje. Problemy te zostały w znakomitej większości rozwiązane w uchwale składu całej Izby Sądu Najwyższego z 25 kwietnia

2024 r., III CZP 25/22 (OSNC 2024, nr 12, poz. 118), w której wskazano, że w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów. Jeżeli w wykonaniu umowy kredytu, która nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, bank wypłacił kredytobiorcy całość lub część kwoty kredytu, a kredytobiorca dokonywał spłat kredytu, powstają samodzielne roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia na rzecz każdej ze stron. W razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie. Jeżeli umowa kredytu nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, bieg przedawnienia roszczenia banku o zwrot kwot wypłaconych z tytułu kredytu rozpoczyna się co do zasady od dnia następującego po dniu, w którym kredytobiorca zakwestionował względem banku związanie postanowieniami umowy. Jeżeli umowa kredytu nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, nie ma podstawy prawnej do żądania przez którąkolwiek ze stron odsetek lub innego wynagrodzenia z tytułu korzystania z jej środków pieniężnych w okresie od spełnienia nienależnego świadczenia do chwili popadnięcia w opóźnienie co do zwrotu tego świadczenia.

Z uzasadnienia ww. uchwały wynika m.in., że w praktyce wola konsumenta co do tego, że nie chce być związany postanowieniem niedozwolonym, jest wyrażana przede wszystkim w sposób dorozumiany w okolicznościach, w których konsument dąży do realizacji swoich uprawnień wynikających z abuzywności klauzuli oraz, ewentualnie, z niezwiązania umową w całości. Może to nastąpić np. przez wystosowanie do banku wezwania do zwrotu kwot uiszczonych tytułem spłaty rat kredytu, ale także w każdy inny sposób, z którego będzie wynikała wola konsumenta powołania się na niedozwolony charakter postanowień. Jednoznaczna intencja realizacji uprawnień konsumenta wynikających z abuzywności klauzuli objawia zarazem brak woli potwierdzenia jej obowiązywania.

Zatem skutecznie powodowie podnieśli wszystkie te zarzuty, które swoim zakresem obejmowały problematykę wymagalności i przedawnienia roszczeń.

Trafne były również zarzuty nawiązujące do naruszenia art. 496 i 497 k.c. Aktualnie zarówno w judykaturze Sądu Najwyższego, jak i orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dominuje stanowisko, że w tożsamych okolicznościach, jak w niniejszej sprawie, nie ma podstaw do podniesienia zarzutu zatrzymania.

Trybunał ten uznał, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą w kontekście stwierdzenia nieważności zawartej przez instytucję bankową z konsumentem umowy kredytu hipotecznego z uwagi na nieuczciwy charakter niektórych warunków tej umowy powołanie się przez tę instytucję na prawo zatrzymania prowadzi do uzależnienia przysługującej konsumentowi możliwości uzyskania przez niego zapłaty kwot, które zasądzono od wspomnianej instytucji ze względu na skutki restytucyjne wynikające ze stwierdzenia nieuczciwego charakteru tych warunków, od równoczesnego zaofiarowania przez rzeczonoego konsumenta zwrotu albo zabezpieczenia zwrotu całości świadczenia otrzymanego od tej samej instytucji przez konsumenta na podstawie wspomnianej umowy, niezależnie od spłat dokonanych już w wykonaniu tej umowy (zob. postanowienie z 8 maja 2024 r., C-424/22, Santander Bank Polska).

Z kolei w uchwale składu siedmiu sędziów z 19 czerwca 2024 r., III CZP 31/23 (OSNC 2025, nr 3, poz. 25) Sąd Najwyższy wskazał, że prawo zatrzymania (art. 496 k.c.) nie przysługuje stronie, która może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony. Ponadto w najnowszym orzecznictwie uznano, że w razie dochodzenia od banku zwrotu świadczenia spełnionego na podstawie umowy kredytu, która okazała się niewiążąca, bankowi nie przysługuje prawo zatrzymania na podstawie art. 496 w zw. z art. 497 k.c. (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 5 marca 2025 r., III CZP 37/24).

W konsekwencji powyższego uzasadnione okazały się również zarzuty naruszenia art. 455 i 481 § 1 k.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c., uchylił wyrok Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i zgodnie z art. 385 k.p.c. orzekł co do istoty sprawy oraz zgodnie z art. 108 § 1 i art. 98 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. rozstrzygnął o kosztach postępowania kasacyjnego.

Jacek Grela

Krzysztof Wesołowski

Marcin Łochowski

[S.J.]

[SOP]